

*Алла Головня, Катерина Калатура
м. Київ, Україна*

**Механізми створення неологізмів військового періоду та їх
відтворення у перекладі
(на матеріалі україномовних та англomовних онлайн видань)**

Abstract. *This article deals with the mechanisms of creating wartime neologisms and their reproduction in translation based on the material of Ukrainian- and English-language online publications. The work examines new words, terms and phrases that appeared in connection with the development of technologies and armed conflicts.*

The results of the study will help to better understand the process of formation of new words of the war period and provide a basis for further research in this area.

Key words: *neologism, mass media, war, term, method.*

Сучасні українські мовознавці проявляють стійкий інтерес до дослідження проблем неології та процесів оновлення лексико-семантичної системи української мови. У рамках цього дослідження активно вивчаються причини виникнення нових слів, їх класифікація, методи творення, сфери використання, головні тематичні групи, а також вплив факторів, що не пов'язані з мовою, на розвиток словникового складу тощо. Процес оновлення лексико-семантичної системи української мови є постійним та динамічним, а в періоди соціально-економічних та політичних змін стає ще інтенсивнішим. Події, що відбулися під час Помаранчевої революції в 2005 році та Революції Гідності в 2013-2014 роках, сприяли збільшенню кількості новотворів у лексиконі української мови.

Мовний аналіз засобів масової інформації та інтернет-сайтів демонструє, що лексико-семантична система у періоди соціальних та політичних змін продукує велику кількість нових слів. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень з питань появи неологізмів, є потреба у дослідженні нових слів та їх значень, що виникають на основі нових реалій [1].

Створення нової лексичної одиниці подібне до творчого процесу, де відбивається світогляд та світовідчуття автора, залежність між задумом та засобами його відтворення, а також певні асоціації, що виникають під час мовленнєвої діяльності. Після цього новотвір проходить етап соціалізації, тобто його сприймає суспільство, та лексикалізації – закріплюється в лексико-семантичній системі мови. За результатами аналізу текстового матеріалу можна зробити висновок, що ці етапи проходять досить швидко й успішно у випадку досліджуваних новоутворень.

Дослідження показало, що для створення неологізмів, найбільш продуктивними є морфологічні методи словотворення дієслів та віддієслівних іменників. Префікс «від-» використовується для створення доконаного виду дієслів із загальним значенням «*ретельно або інтенсивно виконати певну дію*».

Під час російсько-української війни було створено низку нових колоритних дієслів, таких як *відбайрактарити, відчорнобаїти, відбородянити, відіреніти, відкіянити, відкатюжити, відсалопетити, відВСУшити, відджавелітити*, що означають знищити ворожу техніку певним способом, або ж *відкобзонити, віддвохсотити* – відправити російських загарбників на той світ.

Під час аналізу досліджуваного матеріалу також було виявлено, що український правопис зазнав латинізації. Деякі слова, що відносяться до російських окупантів, дедалі частіше пишуться з великою літерою Z, щоб надати їм негативного відтінку та зневажливого підтексту. Прикладами таких слів є: *Зайди, Заблуди, Z-окупанти, Z-трофей, деZертири, Звірюки* тощо [2, с. 34].

Крім цього, онлайн-словник англомовних неологізмів і сленгових виразів поповнився новим словом, пов'язаним з Україною. Це слово має префікс з- (*за-*) і вказує на спробу забрати щось силою та отримати жорстку відповідь – *зукраїнити* або *заукраїнити*.

Згідно з дослідженнями різних україномовних та англомовних онлайн видань, варто зазначити, що існує три основні причини, які призводять до появи нових значень у семантичній структурі слова. Перша з них – це метафоризація, друга – метонімізація, а третя – термінологізація та детермінологізація. Ці явища проявляються у формі метафоричної або метонімічної трансформації слів та їхньої стилістичної модифікації.

Наприклад, *асвабадітелі* стали евфемізмом для російських окупаційних військ, *бандероль* – це назва посилки з України, а *орки* перетворилися з фантастичних істот на позначення російських окупаційних військ. Також у списку новоутворених неологізмів є слова, що позначають певні дії чи події, наприклад *літакопад* – це збивання російських літаків, а *затридні* вказує на нереальні плани ворога. Крім того, є кодові слова, які використовуються для розпізнавання диверсантів, наприклад *паляниця*. Деякі слова набули нового значення через запозичення з інших мов, такі як *свинособака* (калька з німецької мови). Кілька слів зі списку, такі як *диванні війська* та *тіток-війська*, є жаргонними термінами, які використовуються для позначення певних груп людей або їхніх дій.

Сучасний словник військової термінології поповнився новими словами, які утворюються від прізвищ відомих людей. Наприклад, *байденкувати* означає вести довгі розмови без конкретного змісту, *шольцнути* або *пошольцяти* – хитрувати, намагаючись всидіти на двох стільцях, *макронити* або *промакронити* – робити вигляд, що турбуєшся, але при цьому бездіяти, *меркелювати* – вирішувати питання відповідно до власних інтересів, навіть якщо це доводить до психологічної нестабільності, а також *пушкінопад* –

знесення пам'яток російських культурних діячів та перейменування топонімів з їхніми іменами.

Варто зазначити, що відтворення неологізмів у перекладі є важливим етапом у їх вивченні. Перекладачі повинні бути відповідальними за точне та якісне передавання змісту та вибір адекватних еквівалентів, що забезпечує збереження мовної еквівалентності тексту при перекладі. Процес відтворення неологізмів може бути складним завданням. Проте, досягти успішного результату можна, завдяки правильному вибору стратегій перекладу. Зазвичай, перекладачі використовують різні методи перекладу для різних типів неологізмів. Наприклад, для транскрибування термінів та імен, часто використовується метод транслітерації. Цей метод забезпечує збереження звучання термінів та імен в оригіналі, однак, може призвести до труднощів у сприйнятті тексту для читачів, які не знайомі з даним методом перекладу слів [5].

Проаналізувавши англomовні онлайн видання, такі як BBC, The Guardian, The New York Times та Reuters, які висвітлюють військову ситуацію в Україні, було виявлено, що більшість неологізмів зберігають свій вигляд і значення в англійському перекладі. Однак, неологізми можуть бути перекладені англійською мовою зі зміненим значенням або взагалі не перекладені. Наприклад, неологізм *відбити Дебальцеве* було перекладено як *to retake Debaltseve*. В той час, як український варіант має негативний відтінок, англійський звучить досить нейтрально. Також неологізм *брати Донбас* не було перекладено англійською, оскільки він має вкрай специфічне значення, яке важко передати на іншу мову.

Іншим прикладом може бути український неологізм *бандерівець*, що описує прихильника ідеології та політичних переконань Степана Бандери. У контексті війни, цей термін може вживатися для опису бійця армії, який діє згідно із ідеологією політичного діяча. При перекладі цього терміну на англійську мову можна використати різні варіанти, такі як *supporter of Stepan Bandera's ideology* (прихильник ідеології Степана Бандери), *Banderite fighter* (боєць-бандерівець), *Bandera supporter* (прихильник Бандери). Однак, оскільки в англomовному світі ідеологія Степана Бандери є менш відомою, можливим варіантом перекладу може бути *Ukrainian nationalist fighter* [4, с. 138].

Один із прикладів неологізму – *дітроїтизація*, що означає *роз'їдження техніки або розміщення техніки в різних місцях для уникнення її знищення ворогом*. Цей термін було перекладено на англійську мову як *detryotization*, що є дослівним перекладом. Однак, відсутність відомих прикладів вживання цього терміну в англomовній літературі свідчить про те, що його поширеність обмежена за межами української мови.

Ще одним терміном, який з'явився відносно недавно є *форпост* – слово, яке використовується для опису передової позиції військ або зони на передовій, де розташовуються військові опорні пункти та інші важливі об'єкти. У перекладі на англійську мову цей термін зазвичай перекладається як *outpost*.

Однак, варто зазначити, що цей термін має іншу семантику та використовується у різних контекстах, наприклад, для позначення постійної військової бази.

Крім того, неологізми також можуть бути відтворені у перекладі з української мови англійською з використанням аналогічних англійських неологізмів. Наприклад, український термін *передова* можна перекласти як *avant-garde*, що також означає *the forefront of an action or movement*. Також, неологізми можуть бути відтворені у перекладі з використанням термінології, що вже використовується в англійській мові в військових контекстах. Наприклад, український неологізм *краб* може бути перекладений як *crab*, який вже використовується в англійській мові для опису типу бойової техніки – БМП-1К «Краб».

Іншим цікавим прикладом є переклад маловідомих неологізмів, пов'язаних з російсько-українською війною. Наприклад, слово *булат* (військовий розряд старшини і начальництва) може мати досить складне значення при перекладі на англійську мову. Існує кілька варіантів перекладу цього слова на англійську, залежно від контексту, наприклад *steel* (сталь), *the blade* (лезо) або *the edge* (гострота). Важливо правильно підібрати відповідний еквівалент, щоб зберегти важливе смислове значення [3].

Наступною групою неологізмів є терміни, що вживаються у контексті кібербезпеки та кібервійни. Наприклад, такі слова як *кібератака*, *вірус*, *шпигунський софт*, *фішинг* та *джерело інформаційної загрози* часто зустрічаються в україномовних матеріалах. При перекладі таких термінів на англійську мову, перекладачі часто використовують англійські еквіваленти, такі як *cyberattack*, *virus*, *spyware*, *phishing* та *source of information threat*.

Однак, іноді в перекладі такі терміни можуть мати інші відтінки значень або не мати повного еквіваленту. Наприклад, слово *кібератака* може бути перекладене як *cyberattack*, але також може мати інші варіанти перекладу, такі як *cyberstrik* або *cyberoffensive*. Залежно від контексту та специфіки тексту, перекладачі можуть використовувати різні варіанти перекладу.

Важливо також зберігати культурні особливості та специфіку військового жаргону обох мов. Наприклад, українське слово *залізняка* – це бронетранспортер, який використовується в армії. Для американців це поняття не є зрозумілим, тому в перекладі було використано аналогічний термін *armored personnel carrier*. Також, український термін *воєнізований* (про транспортний засіб) перекладено як *military-grade*, щоб передати його специфічний сенс.

Наступним прикладом неологізму є *військовий майданчик* (military base), який досить часто зустрічається в контексті російсько-української війни. Цей термін можна відтворити англійською як *military training ground* або *military camp*. Ще одним прикладом є *донбасізація* (Donbasization), що описує процес перетворення певної території на подібну до території Донбасу в Україні з його проблемами та конфліктами. Відповідно, цей термін можна перекласти як *Donbasification* або *Donbassization*.

Насамкінець слід зазначити, що створення неологізмів військового періоду є складним процесом, який відбувається під впливом різноманітних факторів, таких як політична ситуація, культурна спадщина та мовні звички спільноти. Інноваційні слова надають військовим діям індивідуальності та вираження, а також допомагають встановити й описати нові реалії та концепти. Тому, переклад неологізмів може бути викликом для перекладачів, оскільки нові слова можуть не мати чіткого еквівалента в іншій мові. Проте, згідно з результатами аналізу перекладу, фахівці знаходять різні способи передачі неологізмів у цільову мову, такі як вживання аналогів, описів, або створення нових слів, які відображають оригінальне значення [4, с. 141].

Отже, стаття демонструє значимість дослідження механізмів створення неологізмів військового періоду та їх відтворення в перекладі, яке сприяє кращому зрозумінню мовних змін в різних культурних та політичних контекстах. Військові неологізми, які з'явилися під час російсько-української війни, відтворюються в англійськомовних онлайн виданнях з різним ступенем точності перекладу. Важливо зазначити, що точний переклад не завжди можливий, оскільки деякі неологізми мають вкрай специфічне значення, яке може бути зрозумілим тільки для тих, хто знає контекст. Це дослідження може бути корисним для лінгвістів, перекладачів та дослідників, які цікавляться мовними змінами та культурною еволюцією.

Література

1. Буряк Т. Мовні ігри війни: як військові винаходять нові слова [Електронний ресурс]. *Українська правда*. – Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/10/6/7088096/> (дата звернення: 02.04.2023).
2. Кирилук О. Л. «Вогнехреще» або неологізми як відображення військового протистояння. Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : Лисенко В. Ф., 2015. Вип. 137, 204 с.
3. Кремінь Т. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html> (дата звернення: 03.06.2022).
4. Поліщук Н. Термінологічна лексика Майдану (на матеріалах газет «Дзеркало тижня», «Українська правда», «Газета по-українськи», «Високий Замок»). Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2014. № 791., 143 с.
5. Хоменко О. Нові слова, які привніс військовий конфлікт на сході України [Електронний ресурс]. *Радіо Свобода*. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/26792490.html> (дата звернення: 02.04.2023).